

מגרש לאחר זמן לעומת מגרש על תנאי Understanding An Enigmatic Rambam

(1) משנה קידושין נח ע"ב

האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שלשים יום, ובא אחר וקידשה בתוך שלשים יום - מקודשת לשני ...

(2) תלמוד בבלי מסכת גיטין דף עו עמוד ב

אמר אביי: הכל מודים, היכא דאמר "לכשתצא חמה מנרתיקה" - לכי נפקא קאמר לה, וכי מיית בליליא הוי גט לאחר מיתה.

(3) רמב"ם הלכות גירושין פרק ח הלכה א

המגרש על תנאי אם נתקיים התנאי הרי זו מגורשת ואם לא נתקיים התנאי אינה מגורשת, וכבר בארנו בפרק ששי מהלכות אישות משפטי התנאין כולם. ושם נתבאר שהמגרש על תנאי כשיתקיים התנאי תהיה מגורשת בשעה שיתקיים לא בשעת נתינת הגט לידה, לפיכך יש לבעל לבטל הגט או להוסיף על תנאו או להתנות תנאי אחר כל זמן שלא נתקיים התנאי הראשון אף על פי שהגיע הגט לידה; ואם מת הבעל או אבד הגט או נשרף קודם שיתקיים התנאי אינה מגורשת ... ושם נתבאר שאם אמר לה הרי את מגורשת מעכשיו או מהיום על תנאי כך וכך, או שאמר לה הרי את מגורשת על מנת כך וכך, כשיתקיים התנאי תהיה מגורשת משעת נתינת הגט לידה. לפיכך אינו יכול לבטל הגט ולא להוסיף על תנאו משהגיע הגט לידה; ואם אבד או נשרף אפילו מת הבעל קודם שיתקיים התנאי, הרי זו מקיימת התנאי אחר מותו וכבר נתגרשה משעת נתינת הגט לידה...

שיטת הרמב"ם

נ"מ א' - משפטי התנאים

הטעם התנאים (רקע)

(4) רמב"ם הלכות אישות פרק ו הלכה א-ב

א... וכל תנאי שבעולם בין בקידושין בין בגירושין בין במקח ... צריך להיות בתנאי ארבעה דברים. ב ואלו הן ... שיהיה תנאי כפול, ושיהיה הין שלו קודם ללאו, ושיהיה התנאי קודם למעשה, ושיהיה התנאי דבר שאפשר לקיימו. ואם חסר התנאי אחד מהן הרי התנאי בטל, וכאלו אין שם תנאי כלל, אלא תהיה זו מקודשת או מגורשת ויתקיים המקח או המתנה מיד, וכאלו לא התנה כלל, הואיל וחסר התנאי אחד מן הארבעה.

התורה במאן

(5) ירושלמי קידושין ג:

... רבי מאיר דקידושין, דתני: "האומר לאשה "הרי את מקודשת על מנת שירדו גשמים", ירדו גשמים - מקודשת, ואם לאו - אינה מקודשת. רבי מאיר אומר: בין שירדו גשמים בין שלא ירדו גשמים, מקודשת עד שיכפול תניין." הכל מודין שאם אמר "לאחר שירדו גשמים" - ירדו גשמים - מקודשת, ואם לאו - אינה מקודשת.

(6) חידושי הריטב"א מסכת גיטין דף עה עמוד ב

... הנה שם מפורש דבעל מנת בעי ר"מ תנאי כפול אבל לא ב"אם", היפך סברת אותם הגאונים דס"ל הכי. ומיהו לפי גמרא דילן משמע דליכא הפרש בהכי...

(7) רמב"ם הל' גירושין ט: א-ב, ד

א. המגרש את אשתו לאחר זמן קבוע, הרי זו מגורשת כשיגיע הזמן שקבע. והרי זה דומה לתנאי, ואינו תנאי. דומה לתנאי: שהיא מתגרשת כשיגיע הזמן שקבע; ואינו תנאי: שהמגרש על תנאי הרי גירש, וזה עדיין לא גירש עד שיגיע אותו זמן. לפיכך, המגרש על תנאי צריך לכפול תנאו; וזה אינו צריך לכפול דברו, ולא לשאר משפטי התנאין שביארנו.
ב. כיצד האומר לאשתו הרי זה גיטיך ולא תגרשי בו אלא לאחר שלשים יום אינה מתגרשת [ניא - מגורשת] בו אלא לאחר שלשים יום, ואם מת הבעל או אבד הגט או נשרף בתוך שלשים יום אינה מגורשת.
ד. וכן אם תלה הגירושין במעשה, דינו כדין מגרש אחר זמן. כיצד: כגון שאמר לאישה "הרי זה גיטיך ולא תגרשי בו עד שתיתני לי מאתיים זוז" - הרי זו מתגרשת אחר שתיתן. ואינו צריך לכפול תנאו ולא לשאר משפטי התנאין שביארנו, שהרי לא גירש על תנאי אלא עדיין לא גירש זה, אלא תלה הגירושין בעשיית כך וכך ואחר כך תגרש.

(8) חידושי הרמב"ן גיטין עה ע"ב

והר"ם הספרדי ז"ל אף מודה ב"לאחר" שאינו צריך לכפול ב"אם" סתם - צריך! ? וצריך אני לעשות לי רב בזו.

נ"מ ב' - מיקום הגט בשעת החלות

9) רמב"ם הלכות גירושין ט: ג

ג. הלכה והניחתו בצידי רשות הרבים, ונגנב או אבד משם לאחר שלשים יום – הרי זו מגורשת, הואיל והיה הגט קיים ביום שהיא מתגרשת בו ויחדה אותו במקום שאינו רשות הרבים, שצידי רשות הרבים אינן כרשות הרבים.

10) כתובות פו ע"ב

בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא: "הרי זה גיטיך ולא תתגרשי בו אלא לאחר שלשים יום", והלכה והניחתו בצידי רשות הרבים, מהו? ... מגורשת מדרב נחמן, דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה: האומר לחבירו משוך פרה זו ולא תהיה קנויה לך עד לאחר שלשים יום – קנה ואפילו עומדת באגם. מאי לאו היינו אגם והיינו צידי רשות הרבים! לא, אגם לחוד וצידי רשות הרבים לחוד. איכא דאמרי, אמר ליה: מגורשת מדרב נחמן, וצידי רשות הרבים כאגם דמי.

11) רמב"ם הל' גירושין פרק ט הל' ה

ה. ומה בין המגרש על תנאי, לזה שקבע זמן לגירושין או תליין במעשה? שהמגרש על תנאי – יש שם גירושין, ואינן גמורין עד שיתקיים התנאי. לפיכך כשיתקיים התנאי נתגרשה אם היה הגט קיים אף על פי שאינו ברשותה. ואינה צריכה לחזור וליטלו או להיותו ברשותה אחר שנתקיים התנאי, שהרי הגיע לידה תחילה בתורת גירושין... אבל התולה גירושין בזמן או במעשה – לא הגיע גט לידה בתורת גירושין, אלא בתורת פיקדון עד הזמן שקבע או עד שתעשה המעשה. לפיכך – כשיגיע הזמן צריכה להיות הגט ברשותה, או תחזור ותיטלנו, או שיהיה במקום שיחדה אותו בו אף על פי שאינו רשותה, כמו שביארנו; ואחר כך תתגרש בו ...

12) תלמוד בבלי מסכת גיטין דף עד עמוד א

מתני'. הרי זה גיטך על מנת שתתני לי מאתים וזו - הרי זו מגורשת ותתן ... גמ'. מאי ותתן? רב הונא אמר: והיא תתן, רב יהודה אמר: לכשתתן. מאי בנייהו? איכא בנייהו, שנתקרה הגט או שאבד. רב הונא אמר והיא תתן - אינה צריכה הימנו גט שני, רב יהודה אמר לכשתתן - צריכה הימנו גט שני.

13) חידושי הריטב"א מסכת קידושין דף ס עמוד ב

והא דאמרינן שנתקרה הגט או שאבד. לאו דוקא, והוא הדין כל שאינו ברשות הזוכה לה, כגון ברשות הרבים ... וכיוצא בו; וזה פשוט.

14) בית שמואל סימן קמו ס"ק ב

ב אם היה הגט קיים ... ומ"מ א"צ להיות ברשותה. וצריך טעם, כיון דאין גירושין עד אותו שעה מה מהני אם מונח באותו שעה ברשות הרבים?

ב' אלוהא דמיון:

א) פלג קהילת פראמ"ס לבלתנאפ הלא "עדיין לא גירט", ו"לא הגיע גט לידה ... אלא בתורת פקדון עד הזמן שקבע". פ"ס פ"א מ"ל פ"ג ח"ל, לפ"א נתינת פ"ט בתורת גירושין?
 ב) כ"צ קהילת פ"א מ"ל פ"ג ח"ל, לפ"א נתינת פ"ט בתורת גירושין?

15) רמב"ם הל' גירושין א: ט

ומנין שאינו נותנו לה אלא בתורת גירושין, שנ' ספר כריתות ונתן בידה שיתן אותו בתורת ספר כריתות, אבל אם נתנו לה בתורת שהוא שטר חוב או מזוזה או שנתנו בידה והיא ישנה ונעורה והרי הוא בידה אינו גט, ואם אמר לה אחר כך הרי הוא גיטיך הרי זה גט.

לדעת הרמב"ם - היכן מעשה הגירושין כשתולה בזמן

הבית הכסף משנה הל' גירושין ט: ג ד"ה הלכה

16) כסף משנה הל' גירושין ט: ג ד"ה הלכה

... וצ"ל דבגט ... פשיטא לן שהיא מגורשת בקבלה ראשונה, שכיון שלא יצא מרשות לא הוי כטלי גיטך מעל גבי קרקע, משום דהכא הא איכא נתינה לשם גירושין אלא שאינו רוצה שיחולו הגירושין עד לאחר שלשים יום ... ואין זה כטלי גיטך מע"ג קרקע מטעמא דאמרן, ואע"ג דלא אמר מעכשיו מגורשת, כנ"ל לדעת רבינו:

17) תלמוד בבלי מסכת גיטין דף עח עמוד א

מתני' אמר לה כנסי שטר חוב זה, או שמצאתו מאחוריו, קוראה והרי הוא גיטה - אינו גט, עד שיאמר לה הא גיטיך ... **גמ'**. כי אמר לה הא גיטיך מאי הוי? הוה ליה טלי גיטיך מעל גבי קרקע, ואמר רבא: טלי גיטיך מעל גבי קרקע - לא אמר כלום! אימא: ששלפתו מאחוריו. שלפתו נמי, הא בעינא ונתן בידה וליכא! לא צריכא, דערק לה חרציה ושלפתיה.

18) ר"ן כתובות מו ע"א באלפס

... גט זה אנו רואין אותו ביום ל' כאילו הוא עומד ברשותה, והרי היא מגורשת בקבלה ראשונה, שהרי לא יצא מרשותה. ואין זה כטלי גיטך מע"ג קרקע משום דהכא הא איכא נתינה לשם גירושין אלא שאינו רוצה שיחולו הגירושין עד לאחר ל'. ופשטינן לה מדר"נ דאמר קנה אפילו עומדת באגם ... דחשבינן לה כאילו ברשותו ממש היא, וקנה אותה במשיכה ראשונה כיון שעדיין ברשותו היא:

19) שו"ת מהרלב"ח סימן יא

... מה שכתב הרמב"ם ז"ל "לא הגיע לידה בתורת גרושין אלא בתורת פקדון גמור, אבל פי' הוא לא הגיע לידה בתורת גרושין לשעתן אלא בתורת גרושין בתשלום הזמן, ושיהיה פקדון בידה עד הגיע אותו הזמן, ומכל מקום בתורת גרושין בא לידה. שאם לא נאמר כן מה נועיל שיהיה הגט קיים בסוף הזמן אם הוא בצדי רשות הרבים או בסימטא, והרי מי שרוצה לגרש את אשתו ונותן הגט בצדי רשות הרבים או בסימטא אינה מגורשת אם לא יהיה בכמה תנאים כתבם הרב ז"ל בפרק הנזכר ... אשר לפי זה יש לומר לדעתם בהכרח דהנתינה הזאת נתינה לשם גרושין מקריא אף על גב דלא הוה גירושין בשעת הנתינה, וכן כתב הר"ן ז"ל בפירוש בפרק הנזכר וז"ל "נראה דבעיין ... לאחר שלשים". עד כאן לשונו; וזה בעצמו צריך לומר לדעת הרמב"ם ז"ל אף על גב דכתב שהוא בתורת פקדון בידה וכו'.

20) חזון איש אבה"ע נשים סי' עא ס"ק כה

ואפשר דמשום דלא נגמרו הגירושין עדיין ואם חוזר בטל גיטו קרי ל' פקדון.

מהצעה אחרת

*דין מחילת פקדון לקנין, לקידושין, ולגירושין
בקנין*

21) רמב"ם הל' זכיה ומתנה ג:ב

מחל לחבירו חוב שיש לו עליו, או נתן לו הפקדון שהיה מופקד אצלו, הרי זו מתנה הנקנית בדברים בלבד, ואין צריך דבר אחר כמו שביארנו.

22) רמב"ם הל' מכירה ה:יא

יש דברים הרבה שאין צריכין קניין, ואין לקניין בהם טעם ... או המוחל לחברו חוב או פיקדון שיש לו בידו, וכל כיוצא בדברים אלו.

בקידושין

23) תוספתא קידושין ג:א

האומר לאשה הרי את מקודשת לי בפקדון שיש לי בידך הלכה ומצאתו שנגנב או שאבד אם נשתייר בידה ש"פ מקודשת ואם לאו אינה מקודשת

24) רמב"ם הל' אישות ה:יח

קידשה בפיקדון שיש לו בידה, או בשאלה שהשאלה - אם היה הפיקדון והשאלה או שווה פרוטה מהן קיים ברשותה, הרי זו מקודשת.

בגירושין

25) גיטין עח ע"א

מתני' אמר לה כנסי שטר חוב זה ... קוראה, והרי הוא גיטה, אינו גט עד שיאמר לה הא גיטיך.

(26) תוס' הרי"ד שם

... אבל אילו נתנו לה מתחלה לשם פקדון זו הנתינה אינה כלום ולא די לו שיאמר לה הרי זה גיטיך, ומפני זה תנא התנא זה "אמר לה כנסי שטר חוב זה", ולא תנא הנותן גט לאשתו לשומרו ואחר כך אמר לה הרי זה גיטיך מגורשת, שאילו היה כן היה צריך ליטלו ממנה ולחזור וליתן לשם גירושין.

(27) ריטב"א שם

... אינו גט עד שיאמר לה אח"כ הא גיטך, בהכי סגי. דאע"ג דנתינה ראשונה לאו כלום היא, כיון שהגט בא לה מיד הבעל אין צריך ליטלו הימנה ולחזור וליתנו לה, אלא הרי הוא גט כיון שאמר לה הא גיטך, דונתן בידה קרינן ביה. והוא הדין כשנתנו לה לשם פקדון ואח"כ אמר לה הא גיטך מגורשת ... כיון שהבעל נתנו לה שם, שנמצא שמיד הבעל בא לידה או לחצירה שהוא כידה, ולאפוקי אם דחאתו הרוח ונתנו בחצירה אע"ג דאמר לה הא גיטך אינה מגורשת דליכא נתינת בעל.

הסבר הנ"מ הנ"ל בין תולה בזמן לתנאי דאם

ביסוד ה'צורק אלפס' התנאים

(28) ביצה כ"ע"א

ההוא גברא דאמר להו: הבו ליה ארבע מאה זוזי לפלוני, ולנסיב ברתיה. אמר רב פפא: ארבע מאה - שקיל, וברתיה, אי בעי - נסיב, אי בעי - לא נסיב. טעמא דאמר: הבו ליה ולנסיב, אבל אי אמר לנסיב והבו ליה, אי נסיב - שקיל, ואי לא נסיב - לא שקיל.

(29) בעל המאור ביצה י"ע"א באלפס

פירשה הרי"ף ז"ל בפרק מי שמת לישנא קמא לישנא דמתנה הוא - בין בזוזי בין בברתיה, כולה כדכתיבנא התם בהלכות. ויש מפרשים משום דכל תנאי שקדמו מעשה אינו תנאי ודעתינו נוטה לזה הפירוש.

(30) כתוב שם לראב"ד (שם)

אמר אברהם: מי שאמר זה לא שקל במאזני משפט. והנה רצה לומר שאם אמר זה האיש תנו לפלוני מאתים זוז אם ישא את בתי כיון שהמעשה קודם לתנאי יטול המאתים ולא ישא את הבת. על כן יצא משפט מעוקל, לא תהא כזאת בישראל. עתה אגלה את הסוד הנעלם מבני אדם שהראשונים לא פירשוהו כי כל מה שאמרו חכמים בתנאי כפול ותנאי קודם למעשה והן קודם ללאו ... כל אלה לא נאמרו אלא כשהמעשה נעשה מיד, כעין נתינת גט וחליצת יבם, שאין התנאי מבטל המעשה למפרע אלא אם כן נעשה כראוי וכחוק, כעין תנאי בני גז ובני ראובן שהיו מבקשין ממשה ע"ה שיתן להם נחלתם מיד, ועל כן הוצרך משה לכפול את התנאים שאם לא יקיימו אותן יטלו אותה הנחלה מידם ... מעתה כל התנאים שבעולם שהן באים לעקור את המעשה כגון נתינת גט לידה או קדושין וחליצת יבם שנעשו מיד, וכן בנתינת ממון שהוא ניתן מיד, אם אמר אדם לחבירו הילך מנה זה ויהיה שלך אם לא באתי מכאן ועד יום פלוני אם לא כפל תנאו או לא דקדק בעניני התנאים אינו תנאי מ"מ, אין ספק - בדבר שלא נעשה בו שום מעשה כגון זה שאמר תנו לפלוני מאתים זוז אם יקח בתי, לית דין ולית דיין אם לא יקח לא יטול, והוא האמת.

ראית הרמב"ן מהירושלמי

(31) מלחמות שם

אבל מצאתי עוד בירושלמי ראייה לדבריו בפרק האומר בקדושין: "דתני האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שירדו גשמים ... להוציאה מידם." ופירושו ברור, שבני ארץ ישראל סבורין באומר לאשה "הרי את מקודשת לאחר שירדו גשמים", שאינו צריך לכפול תנאו לפי שלא חלו הקדושין עכשיו וכאלו לא נעשו בו שום מעשה. והקשו: וזה האם של תנאי בני גז ובני ראובן, דכתיב "אם יעברו", לאו כלאחר הוא! ואע"פ כן הוצרך הכתוב לכפול תנאו? ותירץ: שאני התם שהיתה הארץ לפנייהם והם מחזיקין בה מעכשיו - לפיכך כפל משה רבינו התנאים שאם לא יקיימו אותן יטלו אותה הנחלה מידם. וכן בקדושין כיון שהגיע קדושין לידה אין במשמע האם לבטל הקדושין עד שיכפול, אלא התנאי בטל והקדושין חלין מעכשיו. אבל במפרש 'לאחר' אינו צריך כפל. מעתה נסמכו דברי הרב ז"ל שכל שלא הוחזקה מתנה בידו הרי ה'אם' שלו כ'לאחר', ואינו צריך לתנאי כפול אפילו לרבי מאיר, והוא הדין לשאר חומרי תנאי בני גז ובני ראובן. והנה אמת הנה נכון:

(32) ירושלמי קידושין ג.

... רבי חגיי בעא קומי רבי יוסה והן אם לא (כי לא אחד) [כלאחר] הוא? א"ל שנייא היא שהיתה הארץ לפנייהן והוא מבקש להוציאה מידם.